

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Beslag och husrannsakan - ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100)

Datainspektionen har granskat betänkandet huvudsakligen utifrån myndighetens uppgift att verka för att människor skyddas mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter.

Datainspektionen tillstyrker utredningens förslag att författningsreglera undersökning på distans och kopiering som tvångsmedel. Inspektionen anser dock att det behövs en djupare analys av förslagets konsekvenser för den personliga integriteten innan förslaget genomförs.

I remissvaret går inspektionen först igenom generella synpunkter på betänkandet. Därefter följer ett avsnitt om åtgärder för att förbättra integritetsanalysen och andra väsentliga krav på förstärkningar av integritetsskyddet. Remissvaret avslutas med synpunkter på valda delar av betänkandet.

Generella synpunkter på betänkandet

Ökad rättssäkerhet genom författningsregler

Datainspektionen ser fördelar ur ett rättssäkerhetsperspektiv att de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att använda sig av undersökning på distans och kopiering författningsregleras. Inspektionen tillstyrker därför utredningens förslag att författningsreglera de föreslagna tvångsmedlen. Datainspektionen vill dock peka på behovet av en fördjupad integritetsanalys och – när det gäller undersökning på distans – de begränsningar som territorialitetsprincipen medför.

Integritetsanalysen behöver fördjupas

Eftersom varje tvångsmedel och övervakning av enskilda personer innefattar ett integritetsintrång måste nödvändigheten av dessa metoder alltid vägas mot integritetsskyddsintresset. Vid dessa bedömningar ska hänsyn tas till kraven i regeringsformen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Enskildas rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv och sitt hem och korrespondens är en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle. Varje inskränkning i denna rätt ska bygga på ett angeläget samhälleligt behov av inskränkning som ska stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom ingreppet. Vidare måste undantagen vara utformade med sådan precision att inskränkningen av rättigheten är förutsägbar i rimlig utsträckning. Vid bedömningen av om det föreligger ett behov av ett nytt tvångsmedel spelar frågan om effektivitet och det praktiska värdet av det en stor roll.

Lagar som inskränker integritetsskyddet får endast genomföras om det intresse som ska tillgodoses är så starkt och integritetsskyddsintresset så förhållandevis svagt att inskränkningen framstår som proportionerlig. Varje förslag till ändringar av det straffprocessuella regelverket måste bygga på en noggrann analys och avvägning mellan behovet och integritetsriskerna.

Datainspektionen anser att utredningens analyser av integritetsriskerna behöver fördjupas och att det fortsatta lagstiftningsarbetet behöver innehålla en mer ingående och bredare analys av integritetsriskerna. I det fortsatta lagstiftningsarbetet vill inspektionen också framhålla vikten av att samordna arbetet med andra förslag till åtgärder avseende den brottsbekämpande verksamheten som har konsekvenser för den personliga integriteten¹.

Territorialitetsprincipen

Som utredningen konstaterat väcker territorialitetsprincipen särskilda rättsliga frågeställningar vid en framtida tillämpning av det föreslagna tvångsmedlet undersökning på distans. I dag tillämpar Sverige, och vissa andra länder, territorialitetsprincipen på samma sätt för elektroniskt lagrade uppgifter som för information i t.ex. pappersform. Det innebär att det inte är tillåtet för svenska brottsbekämpande myndigheter att t.ex. logga in med den

¹ Se Integritetsskyddskommitténs uttalande om vikten av att sätta in integritetskänsliga åtgärder i ett systematiskt sammanhang, SOU 2007:22 s. 455.

misstänktes inloggningsuppgifter till en internetbaserad lagringstjänst om tjänsteföretagets servrar finns utomlands.

Datainspektionen har i ett tidigare remissvar avseende förslaget till hemlig dataavläsning framfört att, med den nuvarande tolkningen av territorialitetsprincipen, effektiviteten av hemlig dataavläsning kan ifrågasättas.² På motsvarande sätt anser Datainspektionen att den förväntade effektiviteten av undersökning på distans kan ifrågasättas när den brottsbekämpande myndigheten saknar kännedom om var den digitala informationen lagras eller när det står klart att den lagras utanför Sveriges gränser.

Åtgärder för att förbättra integritetsanalysen och andra väsentliga krav på förstärkningar av integritetsskyddet

Faktorer som bör omfattas av integritetanalysen

I lagstiftningsarbetet är viktigt att alla risker lyfts fram och analyseras noggrant och att överväganden och bedömningar redovisas tydligt.

Datainspektionen har i ett remissvar lämnat synpunkter på ett tidigare förslag till anpassning av reglerna om husrannsakan till en elektronisk miljö.³ I svaret har inspektionen bl.a. ställt följande två frågor:

- hur man åstadkommer en säker identifiering av den dator eller datorsystem som ska undersökas, då särskilt vid undersökning vid distans, samt
- vilka risker finns det för förvanskning av information?

Enligt Datainspektionen borde den nu aktuella utredningen analyserat ovan nämnda frågor. Så är dock inte fallet. De integritetsrisker som inspektionen dessutom anser bör utredas ytterligare är:

- hur allmänhetens och misstänkta gärningsmäns beteende kan komma att påverkas av de nya tvångsmedlen,
- vilka särskilda integritetsrisker det kan ge upphov till att ta del av material via ett kommunikationsnät med inloggningsuppgifter eller liknande,

² Se s. 3-4 i Datainspektionens remissvar den 6 mars 2018, dnr 2725-2017.

³ Se Datainspektionens yttrande den 7 juni 2005, dnr 550-2005, Ju2005/2234/L5.

- vilken påverkan på it-säkerheten för tjänstetillhandahållarna som förslagen innebär t.ex. om förslaget att den misstänkte kan tvingas att autentisera sig via biometriska kännetecken genomförs,
- om det finns särskilda risker kopplat till att det kan vara fråga om mycket stora mängder elektronisk information som de, brottsbekämpande myndigheterna kan få tillgång till och om det kan möjliggöra en mycket noggrann kartläggning av en persons liv, samt
- riskerna för missbruk av tvångsmedlen på så sätt att de möjliggör en realtidsövervakning.

Föreslagna rättssäkerhetsgarantier och behov av ytterligare garantier

Datainspektionen är positiv till att kopiering av information regleras särskilt. Som utredningen konstaterat saknar kopiering en författningsreglering och det är idag vanligt att hela eller delar av informationsbärares innehåll kopieras. Datainspektionen är också positiv till att undersökning på distans författningsregleras, då lagring av uppgifter i s.k. molntjänster blir allt vanligare i samhället och därmed en förutsättning för att brottsbekämpande myndigheter ska kunna få tillgång till uppgifterna på ett rättssäkert sätt.

Med utredningens förslag kommer det vara möjligt att kopiera t.ex. information som en misstänkt, eller annan person, lagrat i en molntjänst med hjälp av de nya tvångsmedlen. Den personen kommer enligt förslaget ha begränsade möjligheter att närvara vid en sådan undersökning. Det ska också enligt förslaget vara möjligt att dröja med en underrättelse till personen. Även med beaktande av att utredningen föreslår att användningen av tvångsmedel ska kräva ett särskilt beslut och att åtgärden ska dokumenteras, anser Datainspektionen att ytterligare rättssäkerhetsgarantier för den enskilde behöver övervägas. Det gäller särskilt vid användning av tvångsmedlet undersökning på distans som inte föregåtts av ett beslut om husrannsakan eller beslag.

Datainspektionen anser också att ytterligare rättssäkerhetsgarantier bör övervägas för att förhindra att det fattas beslut om upprepade undersökningar i en omfattning som i praktiken kan motsvara en realtidsövervakning. Det kan t.ex. vara lämpligt att införa krav på att samma person inte får fatta upprepade beslut. Gränsen mot de hemliga tvångsmedlen måste upprätthållas och vara tydlig.

Slutligen anser inspektionen att det bör införas en generell regel om att kopior ska förstöras även när ärendet eller brottmålet avslutas på något annat sätt än genom avgörande av saken. Utredningen har själv konstaterat att frågan om det bör införas en regel om obligatoriskt förstörande i denna situation är svår.⁴ Redan vid ett sådant konstaterande måste skyddet för den personliga integriteten väga över och medföra att kopior bör förstöras omgående efter att brottmålet avslutats på nyssnämnda sätt.

Under rubriken *synpunkter på valda delar av betänkandet* lämnar Datainspektionen fler kommentarer till åtgärder som höjer rättssäkerheten.

Synpunkter på valda delar av betänkandet

6.8.6 Avvägningar och bedömningar

Datainspektionen delar utredningens bedömning att det *inte* bör införas en möjlighet att bereda sig tillgång till informationsnät via kommunikationsnät genom att forcera det system där informationen finns med hjälp av program- eller maskinvara. Det skulle, vilket utredningen konstaterat, ligga väldigt nära förslaget till hemlig dataavläsning

6.9.4 Beslutet och beslutsbehörigheten

Datainspektionen delar utredningens bedömning att det ska krävas ett särskilt beslut om undersökning på distans. Det är en åtgärd som höjer rättssäkerheten.

6.9.8 Protokoll och bevis om åtgärden

Datainspektionen delar utredningens bedömning att en undersökning på distans ska protokollföras. Det är en åtgärd som höjer rättssäkerheten.

6.11 Biometrisk autentisering

Datainspektionen ifrågasätter utredningens slutsats att en rätt att tvinga en person till biometrisk autentisering inte skulle stå i strid med artikel 6 i Europakonventionen. Rätten till en rättvis rättegång innefattar en rätt för den misstänkte att inte behöva bidra till utredningen eller bevisningen i målet genom att göra medgivanden eller tillhandahålla belastande material.

⁴ Se s. 585 i betänkandet.

Vidare anser inspektionen att integritetsriskerna med att tvinga en person inte har utretts tillräckligt t.ex. vilka effekter det kan få på enskildas beteende samt tjänstetillhandahållarnas produkter.

Kapitel 8 Förbud mot beslag och kopiering

Datainspektionen delar utredningens synpunkt att reglerna om beslagsförbud ska tillämpas även vid användande av tvångsmedlet kopiering.

Vad gäller förslaget att avskaffa beslagsförbudet i närståendefallet anser inspektionen att det krävs starka skäl för ett avskaffande. De skäl som utredningen redovisar till stöd för ett borttagande, där fokus ligger på tekniska förändringar i kommunikationen mellan enskilda och de brottsbekämpande myndigheternas behov, bedöms inte vara tillräckliga och behöver analyseras ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Kapitel 9 Förstörande av kopior och rätten till domstolsprövning

Datainspektionen delar utredningens bedömning vad avser rätten till domstolsprövning av förvaring av kopior.

Vad gäller synpunkter avseende förstörande av kopior, se ovan under avsnittet med Datainspektionens generella synpunkter.

Kapitel 10 Senarelagd underrättelse om beslag och kopiering

Datainspektionen anser att om det ska införas en möjlighet till att dröja med en underrättelse om beslag och kopiering bör det krävas att en underrättelse skulle medföra "allvarliga men" för utredningsarbetet och inte endast "men".

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Lena Lindgren Schelin efter föredragning av juristen Jonas Agnvall. Vid den slutliga handläggningen har även chefsjuristen Hans-Olof Lindblom och enhetschefen Charlotte Waller Dahlberg deltagit.

Lena Lindgren Schelin, 2018-05-04 (Det här är en elektronisk signatur)